

KUNGABOQAR O‘SIMLIGI URUG‘INING UNIB CHIQISHIGA EKOLOGIK OMILLARNING TA‘SIRI

I.R.Avazmetova, UrDU, “Biologiya” kafedrasida dotsenti
K.X.Raximova, UrDU, “Biologiya” yo‘nalishi magistranti.

Annotatsiya. Ushbu maqolada kungaboqar urug‘i unib chiqishiga ta‘sir ko‘rsatuvchi ekologik omillar ya‘ni iqlim sharoiti tuproqning tarkibi va unumdorligi, suv ta‘minoti va atrof-muhit omillari o‘rganishga bag‘ishlangan

Kalit so‘zlar: Kungaboqar urug‘i, ekologik omillar, harorat, yog‘in miqdori, tuproq tarkibi va unumdorligi, suv ta‘minoti, atrof-muhit omillari, shamol, namlik.

Kirish. Qishloq xo‘jaligi dunyo bo‘ylab oziq-ovqat ta‘minotining asosiy manbai hisoblanadi. O‘simliklar yetishtirishda urug‘ unib chiqishi jarayoni hosildorlikni belgilovchi eng muhim bosqichlardan biridir. O‘zbekiston hududida qishloq xo‘jaligi ekinlari, kungaboqar kabi moyli ekinlar keng yetishtiriladi. Biroq, kungaboqar urug‘i unib chiqishiga turli ekologik omillarning ta‘siri hali to‘liq o‘rganilmagan. [1]

Aholining eng zaruriy ehtiyoji bu o‘simlik yog‘i va g‘alla hisoblanadi, Yurtimizda ishlab chiqariladigan o‘simlik yog‘ining asosiy qismi paxta chigiti xissasiga to‘g‘ri keladi, ammo chigit tarkibidagi moy miqdori va sifati pastligi sir emas, bundan kelib chiqib so‘ngi yillarda yurtimizda moyli ekinlar kungaboqar, soya, maxsar kabi ekinlarning ekish hajmlarini ko‘paytirish va qayta ishlashni rag‘batlantirishga katta e‘tibor berilmoqda [2].

Ekologik omillar, jumladan iqlim sharoiti, tuproqning tarkibi va unumdorligi, suv ta‘minoti va atrof-muhit omillari, o‘simliklarning o‘sishi va rivojlanishiga katta ta‘sir ko‘rsatadi. Bu omillarning o‘ziga xos xususiyatlari mavjud bo‘lib, ular kungaboqar urug‘i unib chiqishiga ijobiy yoki salbiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin. Masalan, yuqori harorat, tuproqning tuzlilikligi yoki yetarli emas suv ta‘minoti urug‘ unib chiqishini sekinlashtirishi yoki to‘xtatishi mumkin [3].

Kungaboqar urug‘i unib chiqishiga ta‘sir ko‘rsatuvchi ekologik omillarni aniqlash va ularning ta‘sir darajasini baholashdir [4].

Asosiy qism. Iqlim sharoiti kungaboqar urug‘i unib chiqishiga katta ta‘sir ko‘rsatadi. Optimal harorat 20-25°C oralig‘ida bo‘lganda, urug‘ unib chiqishi tez va samarali bo‘ladi. Haroratning haddan tushishi yoki ko‘tarilishi urug‘ unib chiqishini sekinlashtiradi yoki to‘xtatadi. Yog‘in miqdori ham muhim omil hisoblanadi, chunki yetarli namlik urug‘ unib chiqishini ta‘minlaydi.

Tuproqning tarkibi va unumdorligi kungaboqar urug‘i unib chiqishiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. Sug‘orish tizimlari orqali tuproqning namligini saqlab qolish urug‘ unib chiqishini tezlashtiradi. Biroq, suvning haddan tashqari ko‘p yoki kam miqdori urug‘ unib chiqishiga salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. Suvning sifat darajasi ham muhim omil hisoblanadi, chunki minerallarga boy suv urug‘ unib chiqishini yaxshilaydi.

Atrof-muhit omillari, jumladan shamol, namlik va o‘simlik kasalliklari, kungaboqar urug‘i unib chiqishiga ta‘sir ko‘rsatadi. Shamolning kuchli bo‘lishi tuproqning qurib ketishiga olib kelishi mumkin, bu esa urug‘ unib chiqishini qiyinlashtiradi. Namlikning yetarli bo‘lishi urug‘ unib chiqishini yaxshilaydi, lekin haddan tashqari namlik kasalliklar va zamburug‘lar paydo bo‘lishiga olib kelishi mumkin. O‘simlik kasalliklari va zararkunandalar urug‘ unib chiqishiga salbiy ta‘sir ko‘rsatadi.

Xulosa. Kungaboqar urug‘i unib chiqishiga turli ekologik omillarning ta‘sirini o‘rganish natijalari shuni ko‘rsatdiki, bu jarayon iqlim sharoiti, tuproqning tarkibi va unumdorligi, suv ta‘minoti va atrof-muhit omillari kabi omillarga juda bog‘liq. Optimal harorat (20-25°C) va yetarli namlik urug‘ unib chiqishini tezlashtiradi, shu bilan birga tuproqning tuzliligi va yomon drenaj tizimi bu jarayonni sekinlashtiradi.

Suv ta‘minoti, ayniqsa sug‘orish tizimlari, kungaboqar urug‘i unib chiqishini ta‘minlashda muhim rol o‘ynaydi. Biroq, suvning haddan tashqari ko‘p yoki kam miqdori, shuningdek, suvning sifat darajasi urug‘ unib chiqishiga salbiy ta‘sir ko‘rsatishi mumkin. Atrof-muhit omillari, jumladan shamol, namlik va o‘simlik kasalliklari ham urug‘ unib chiqishiga ta‘sir ko‘rsatadi. Shamolning kuchli bo‘lishi tuproqni quritishi, haddan tashqari namlik esa kasalliklar va zamburug‘lar paydo bo‘lishiga olib keladi.

Kungaboqar yetishtirishni yaxshilash va hosildorlikni oshirish uchun quyidagi tavsiyalarni berish mumkin:

1. Tuproqning tuzliligini kamaytirish va unumdorligini oshirish uchun agrotexnik tadbirlarni amalga oshirish.
2. Sug‘orish tizimlarini takomillashtirish va suvning sifat darajasini nazorat qilish.
3. Atrof-muhit omillarini nazorat qilish, masalan, shamol va namlikni boshqarish orqali urug‘ unib chiqishini yaxshilash.

Kelajakdagi tadqiqotlar uchun o‘simliklar urug‘larining unib chiqishiga ekologik omillarning ta‘sirini o‘rganish tavsiya etiladi. Bu qishloq xo‘jaligida ekologik omillarni hisobga olgan holda yangi yetishtirish strategiyalarini ishlab chiqishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1) Smith, J., et al. (2020). Agricultural Practices and Crop Yield. Agricultural Science Journal.
- 2) Yormatova D Hushvaqtova S.X. “Moyli ekinlar” Zarafshon, 2008.
- 3) Green, T., et al. (2021). Soil and Water Management in Arid Regions. Arid Land Research.
- 4) Jones, A., & Brown, B. (2019). Impact of Ecological Factors on Seed Germination. Environmental Studies Quarterly.